

Andragógia, a felnőttnevelés tudománya

*„(...) a felnőttnevelés és közművelődés a folyamatok legmélyén
személyiségformálódás és céltudatos személyiségfejlesztés.
A legértékesebb, a legdifferenciáltabb anyaggal, az emberrel foglalkozik,
tehát mély és alapos szaktudást, felkészülést, önmagunk állandó továbbképzését követeli.”*
(Durkó, 1999:82)

Bevezetés

Az utóbbi időben egyre inkább beépül a köztudatba egy, a pedagógiával egylényegű, de mégis elkülönülő tudomány, az andragógia. A görög eredetű szó a felnőttnevelés tudományát jelenti, amely a felnőttnevelés társadalmi funkcióival, a felnőtt korosztály iskolai és iskolán kívüli képzésének cél- és feladatrendszerével, a felnőttek tanulásának-tanításának eszközeivel és módszereivel foglalkozik. A felnőttnevelésnek két nagy területe van; az egyik az iskolai rendszerű felnőttoktatás, amely lehetőséget biztosít arra, hogy a felnőttek, akik az erre hivatott életkorban bármely okból nem fejezték be iskolai tanulmányaikat, felnőttkorukban befejezett iskolai végzettséget szerezhessenek. A felnőttnevelés nagyobb területét képezi a felnőttképzés, amely iskolarendszeren kívül folytatott általános, nyelvi és szakmai képzés.

A pedagógia és andragógia megkülönböztetése indokolt; a felnőttek heterogén életkori sajátosságai, eltérő tanulási motivációi, korábbi ismeretei, élettapasztalatai szükségessé teszik, hogy a felnőttekkel más módszerekkel, eszközökkel, felkészültséggel foglalkozzunk, mint a sokkal inkább homogén csoportot alkotó gyermekekkel.

A felnőttképzés felértékelődése

A felnőttek tanulásának szükségessége mellett ma már nem kell hosszan érvelni. A tanulás jelentős szakasza a felnőttkorra helyeződik át, egyrészt, mert a felnővekvő nemzedék nyilvánvalóan nem tanítható meg mindarra, amire élete végéig szüksége lesz, másrészt, mert az ismeretek elavulnak, és az egyéni boldoguláshoz, a társadalmi-gazdasági haladáshoz szükséges a tudás és a kompetenciák folyamatos megújítása, fejlesztése.

A felnőttképzés rendszere, célja, tartalma állandó és gyors átalakulásban van, melyet részben a gyakorlat, részben az oktatáspolitikai inspirál. Elsődleges funkciója a gazdasági és társadalmi folyamatokkal összhangban változik; míg az 1990-es évek elején a gazdaság szerkezetének jelentős átrendeződése miatt az átképzés volt a jellemző, addig ma a továbbképzés és a kompetencia alapú képzés dominál. A társadalmi környezet változása, a gazdasági növekedés és a versenyképesség tudásfüggővé válása következtében a felnőttképzés szerepe az utóbbi két évtizedben jelentősen megnövekedett. Ez a fajta változás a munkavállalók részéről az ismeretek folyamatos aktualizálását, korszerűsítését teszik szükségessé. A multikulturális felnőttképzés által megvalósítandó cél egyrészt a gazdaság, a tudás versenyképességének fejlesztése, másrészt a társadalmi kohézió, valamint a hátrányos helyzetű rétegek felzárkóztatása, az esélyegyenlőség biztosítása, ezért a munkanélküliség és a társadalmi kirekesztés elleni

küzdelemben a felnőttképzés a foglalkoztatás- és szociálpolitika kulcseszközzé válik. A felnőttképzési rendszernek rendkívül szerteágazó funkciókat kell betöltenie, és egymástól eltérő – társadalmi, gazdasági, intézményi, egyéni – érdekeket kell szolgálnia. Ezzel együtt a felnőttképzésnek hozzá kell járulnia többek között az információs társadalom új tudásszükségleteinek kielégítéséhez, az európai integráció folyamatának értelmezéséhez, a közéleti demokrácia fejlesztéséhez, az egyéni életminőség javításához is.

A felnőttképzési szakemberek képzési rendszere

2006 előtt a felsőoktatási intézmények képzési kínálatában nem volt jelen a felnőttképzéssel foglalkozó szakemberek képzésére irányuló curriculum, csak andragógiai stúdiumokról lehetett beszélni a korábbi művelődésszervező, humánszervező, művelődési és felnőttképzési menedzser szakokon. A szakma örömmel fogadta a hiányolt kodifikáció megjelenését a felsőoktatási alap- és mesterszakok között. Az andragógia önálló tudománnyá válásának folyamatában jelentős mérföldkövet jelentett az andragógia alapszak megalapítása és elindítása 2006-ban, melyet két évvel később az andragógia és az andragógus tanár mesterszakok következtek. A felnőttképzésben érdekelt szakemberek képzésére a felsőoktatás három szintjén¹ – a tudományterület doktori képzése egyelőre még hiányzik – van lehetőség (1. ábra): a felsőfokú szakképzés² szintjén: képzési szakasszisztens, közösségi-civil szervező, ifjúságsegítő szakképzésben; alapképzési (BA) szinten: andragógia alapszakon négy szakiránnyal (művelődésszervező, személyügyi szervező, felnőttképzési szervező, munkavállalási tanácsadó); mesterképzési (MA) szinten: andragógia, kulturális mediáció, emberi erőforrás tanácsadó szakokon.

Az 1. ábrával szemléltetett szakok szakember-kibocsátása minden bizonnyal hatással van és lesz a felnőttképzési intézményekben folyó szakmai munkára. Még szakmai körökben is mind a mai napig félreértésre ad okot az, hogy az andragógusképzés különböző szintjein részt vevő hallgatók végzettségük birtokában milyen tevékenységek ellátására lesznek képesek. A 2 tanéves **képzési szakasszisztens**³ felsőfokú szakképzésben tanulók az oktatásszervezéssel, munkaszervezéssel kapcsolatos tevékenységeket, a képzési adminisztrációval összefüggő feladatokat tanulják. Az itt szerzett kreditek egyharmada beszámítódik az andragógus alapképzésben. Az andragógia alapképzés a felnőttképzés szerteágazó intézményrendszerének szakember-ellátottságát hivatott szolgálni. A három éves **andragógia alapszak**⁴ szakiránytól függően más-más feladatok ellátására, de alapvetően a felnőttképzési, közművelődési folyamatok és intézmények menedzselésére, működtetésére alkalmas szakembereket képez. Az andragógusok képesek a felnőttképzési intézmények⁵ által indítani kívánt tanfolyamokat megszervezni, lebonyolítani a szakmai vizsgáztatást és szakszerűen vezetni a képzéssel összefüggő adminisztrációt. Az andragógusoknak elhelyezkedési lehetőséget biztosítanak a profitorientált felnőttképzési vállalkozások, a szakképző iskolák felnőttképzési tagozatai, a regionális képző központok; a munkaügyi központok, az önkormányzatok, a közművelődési intézményhálózat. A felnőttképzési szakemberbázis további forrását jelenti, az először a 2009/2010-es tanévben indított 2 éves

¹ Felsőfokú szakképzés, alapképzés, mesterképzés

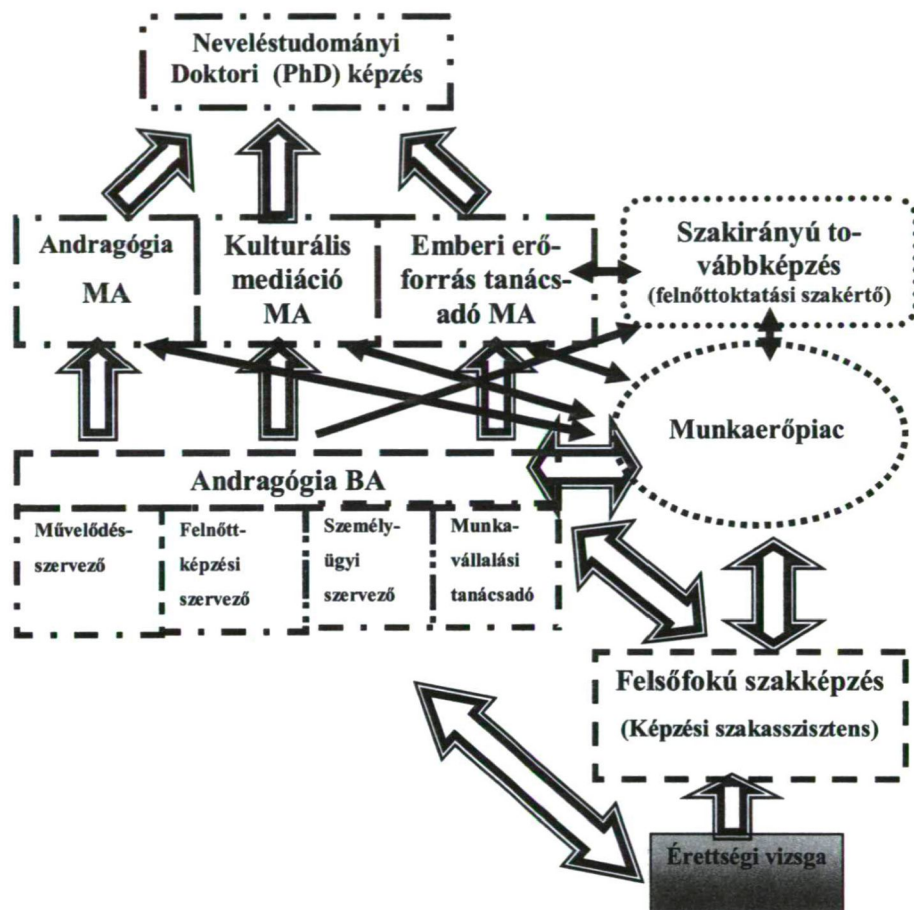
² A felsőfokú szakképzés (FSZ) olyan felsőoktatási intézmények által hallgatói – valamint felsőoktatási intézménnyel kötött megállapodás alapján szakközépiskolák által tanulói – jogviszony keretében folytatott szakképzés, amely beépül a felsőoktatási intézmény alapképzésébe, és egyben az Országos Képzési Jegyzékben szereplő felsőfokú szakképesítést ad.

³ A képzési szakasszisztens szakmai és vizsgakövetelménye a 25/2010. (V. 14.) OKM rendelettel került kiadásra

⁴ A 2010/2011-es tanévben 14 felsőoktatási intézményben, 21 képzési helyszínen folyik andragógia alap szakos képzés

⁵ Országosan 8580, a Dél-alföldi régióban 790 olyan vállalkozás működik, amely felnőttek oktatásával-képzésével, tanfolyamok szervezésével foglalkozik

andragógia mesterszakos⁶ képzés. A végzettség birtokában a szakemberek képesek a felnőtt-
oktatással és -képzéssel foglalkozó intézmények irányítási, stratégiai tervezési és szervezési
feladatainak teljes körű ellátására, kompetencia alapú, modulrendszerű képzések kidolgozására
és fejlesztésére, a képzési folyamat minőségbiztosítási feladatainak koordinálására, felnőttkép-
zési szolgáltatásokkal összefüggő tanácsadás nyújtására.



1. ábra: A felnőttképzési szakemberek képzési rendszere

„Oldal irányú” képzési lehetőséget nyújtanak a 2-4 féléves felsőfokú végzettséget nem biztosító **szakirányú továbbképzések**, amelyre alap- vagy mesterfokozattal lehet belépni. Ilyen – a mélyebb szaktudás biztosítására irányuló – képzést nyújt a felnőttképzési akkreditációs tanácsadó, a felnőttképzési menedzser, a felnőttoktatási fejlesztő és a felnőttoktatási szakértő szak.

⁶ A 2010/2011-es tanévben 8 felsőoktatási intézmény indíthatott andragógia mester szakos képzést

A felnőttoktatók képzése

A felnőttképzés, mint önálló szakma szakember ellátottságának kérdése az előzőekben ismertetett képzési struktúrával megoldottnak tűnik, a felnőttoktatók képzésének kérdése azonban továbbra sincs tisztázva. A felnőttoktató a felnőttképzési folyamat egyik kulcsszereplője. A tanári munka minőségének meghatározó szerepe van a képzésben résztvevők tanulási eredményességében, így a képzési folyamat eredményességének legjelentősebb fokmérője a felnőttoktató szakmai, módszertani, emberi felkészültsége, rátermettsége. Egy felnőttet tanító oktatónak több és más típusú szerepet kell betölteni, mint egy pedagógusnak. A hagyományos pedagógiai szerepek és kompetenciák, a megszokott pedagógiai módszertani kultúra nem elegendő a felnőttek eredményes és hatékony oktatásához.

Felnőttoktatók egyetemi képzésére 2009-től van lehetőség, a második tanár szakként felvehető **andragógustanár**⁷-képzés keretében.⁸ Az andragógus-tanár mester szak célja olyan szakemberek képzése, akik az iskolai rendszerű felnőttoktatásban és az iskolarendszeren kívüli felnőttképzésben eredményes oktatási, képzési tevékenységet tudnak végezni és képesek ellátni a tanulási-tanítási folyamattal kapcsolatos tervezési, szervezési és értékelési feladatokat. A képzésben résztvevők elsajátítják a felnőttkori tanulás pszichológiai sajátosságait, a kompetenciafejlesztés lehetőségeit, az előzetesen megszerzett tudás és kompetenciák beszámításának módszereit, a felnőttoktatás korszerű módszereit és munkaformáit, a hátrányos helyzetű felnőttekkel való foglalkozás speciális feladatait.

2008-ig a fennálló szakképzési struktúrában nem volt lehetőség arra, hogy gyakorló pedagógusok vagy adott szakmaterületen felnőttképzést végző szakemberek rövid képzési idejű, gyakorlatcentrikus, célra orientált, a felnőttoktatói kompetenciákat megszerző vagy fejlesztő szakmai képzésben vegyenek részt, és olyan ismeretanyagot szerezzenek, amellyel hatékonyan tudják átkepezni vagy továbbképezni magukat annak érdekében, hogy eredményes munkát végezzenek a felnőttképzés területén. Ezt a hiányt pótolja a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők számára felsőfokú szakmai végzettséget nyújtó **Felnőttoktató képzés**, amely 2008-ban került be az államilag elismert szakképesítések közé, azaz az Országos Képzési Jegyzékbe⁹. Az öt követelménymodulból álló képzés célja, hogy a képzésben résztvevő a tanfolyam eredményes elvégzése és a vizsgák sikeres teljesítése után képes legyen iskolai rendszerű vagy iskolarendszeren kívüli felnőttképzésben oktatási/képzési/nevelési tevékenységet végezni, azzal kapcsolatosan tervezési, szervezési és értékelési feladatokat megoldani. A képzés maximális óraszámja 340 óra, a tanfolyamot szervező felnőttképzési intézmény – figyelembe véve a képzésre jelentkezők előzetes tudását – ennél kevesebb órászámban is indíthatja a programot. A képzés célcsoportja azok a felsőfokú iskolai végzettséggel és – a felnőttek képzésében is kamatoztatható – szakmai gyakorlattal rendelkező szakemberek, akik nem rendelkeznek felnőttoktatással és -képzéssel kapcsolatos általános, szakmai és jogi ismeretekkel, valamint nincsenek birtokában a felnőttképzésben hatékonyan alkalmazható módszertani kultúrának, vagy meglévő didaktikai repertoárjukat bővíteni kívánják.

Csoma szerint a tanítói, tanári és a felnőttoktatói munka – különbségeinek tagadása nélkül – egy lényegű mesterségként írható le. Mindegyik mesterség szakszerű tudást igényel annak

⁷ Az andragógustanár szak csak második tanár szakként vehető fel, tehát azokat célozza meg, akik már rendelkeznek valamilyen tanári szakképzettséggel, vagy sikeres felvételt nyertek valamely első tanári szakképzettséget eredményező mesterképzésre, ezért a képzés elsősorban azoknak a hallgatóknak a professzionizálására szolgál, akik tanári szakképzettségüket a felnőttoktatás és képzés területén is hasznosítani kívánják.

⁸ A 2010/2011-es tanévre 4 felsőoktatási intézmény hirdetett andragógus tanár szakot: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyugat-Magyarországi Egyetem, Pécsi Tudományegyetem, Szegedi Tudományegyetem

⁹ A Felnőttoktató szakképesítés szakmai és vizsgakövetelménye a 15/2008. (VIII.13.) SZMM rendelettel került kiadásra.

érdekében, hogy kezdeményezze, irányítsa, szabályozza, segítse a tanítványok gondolkodási-cselekvési tevékenységét. A felnőttoktató emberi kapcsolatokat közegében munkálkodik, a tanítási folyamat során ismereteket, tudásokat közvetít; kompetenciákat fejleszt, példát mutat, gondolkodásra serkent, cselekedtet stb. Céljai megvalósítását a verbális, non-verbális és metakommunikációs tevékenységén keresztül tudja elérni (Csoma, 2003). A pedagógus és a felnőttoktató kompetenciái közötti különbségek elsősorban a kompetenciák minőségében ragadhatóak meg, nevezetesen ahogyan az oktató konfliktusokat old meg, a tanulókkal kommunikál, viszonyul hozzájuk. A felnőttoktatásban a pedagógiában megszokott alá-fölérendeltségi viszonyt ideális esetben mellérendeltség, azaz partnerviszony váltja fel; az oktató felnőtt tanulókkal dolgozik együtt, akiket egyenrangúként kezel különböző szituációkban: elismeri, és a tanítási-tanulási folyamatba beépíti előzetes tapasztalataikat. A tanár és a felnőtt diákok között kétirányú kommunikáció, tapasztalatcsere zajlik.

Befejezés

A felnőttképzés eredményességének sokféle feltétele van. A kitűzött célok eléréséhez alapvető fontosságú a szakszerű szervezés és adminisztráció, a megfelelő tanulási környezet biztosítása, a curriculum gondos megtervezése és a megfelelő minőségű tananyag elkészítése a felnőttképzés módszertani alapelveinek figyelembevételével, valamint az oktatók szakavatott munkája. A gyermekek és a felnőttek oktatásának és képzésének alapvetően eltérő jellemzői miatt, a felnőtt korúak fejlesztése egészen más ismereteket és kompetenciákat igényel az oktatótól, mint a hagyományos értelemben vett oktatás, ezért a felnőttoktatóknak újfajta tanítási kultúrát, módszertant kell elsajátítaniuk, következőképpen szükség van képzésükre, továbbképzésükre. Így a felnőttképzéssel foglalkozó szakemberek a felnőttképzés kiegészítő funkciójának értelmében a felnőttképzés alanyaivá is válnak egyszerre, képzésük iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli képzési formában egyaránt történhet.

IRODALOM

- Csoma Gyula (2003): *Mesterség és szerep. A nevelési-tanítási szerep a pedagógusok és andragógusok munkájában*. PTE FEEFI, Pécs.
- Durkó Mátyás (1999): *Andragógia – A felnőttnevelés és a közművelődés új útjai*. Magyar Művészeti Intézet, Budapest.

FODOR ISTVÁNNÉ

igazgató

Mezőkovácsházi Csanád Vezér Általános Iskola

és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény

Mezőkovácsháza

Tehetséggondozás az általános iskolában

Tehetséggondozó programunkat a 2005/2006-os tanévben vezettük be 5. osztályban, s folytatjuk felmenő rendszerben.

A program bevezetését a következők indokolták: